

Методичні рекомендації щодо формувального оцінювання учнів 1 класу

Відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України від 13.07.2017 № 1028 «Про проведення всеукраїнського експерименту на базі загальноосвітніх навчальних закладів» за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти», та від 16.08.2017 № 1180 «Про проведення всеукраїнського експерименту на базі загальноосвітніх навчальних закладів міста Києва та Київського університету імені Бориса Грінченка» за програмою «Початкова школа: освіта для життя», із 1 вересня 2017 року проводиться дослідно-експериментальна робота з розробки, наукового обґрунтування та експериментальної перевірки навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової освіти.

Орієнтирами для спостереження та оцінювання є вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей учнів початкової школи. При цьому особливості дитини можуть впливати на темп навчання, внаслідок чого діти можуть досягати вказаних результатів раніше або пізніше від завершення зазначеного циклу чи рівня.

Вимоги до очікуваних результатів навчання та компетентностей учнів початкової освіти використовуються для:

- організації постійного спостереження за навчальним поступом;
- обговорення навчального поступу з батьками або особами, що їх замінюють;

- формувального (поточного) та завершального (підсумкового) оцінювання.

Формувальне оцінювання передбачає відстеження особистісного розвитку учнів та хід набуття ними навчального досвіду і компетентностей.

Формувальне оцінювання є інтерактивним оцінюванням прогресу учнів, що дає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес. Використання формувального оцінювання дозволяє відстежувати особистісний поступ дитини, хід опановування нею навчального матеріалу та вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію особистості.

У процесі організації контрольно-оцінювальної діяльності необхідно враховувати **спостереження за навчальним поступом учнів.**

Формувальне оцінювання оцінює процес навчання учнів, а не результат.

Оцінювання навчального поступу розпочинається з перших днів навчання дитини у школі і триває постійно. Невід'ємною частиною процесу оцінювання є формування здатності учнів самостійно оцінювати власний поступ. Орієнтирами для спостереження та оцінювання є загальні та конкретні очікувані результати, які необхідні для організації спостереження за навчальним поступом учня/учениці; індивідуального обговорення навчального поступу учнів з батьками або особами, що їх замінюють.

Формувальне оцінювання має на меті: підтримати навчальний поступ учнів; формувати в дитини впевненість у собі, наголошуючи на її сильних сторонах, а не на помилках, діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; підтримувати бажання навчатися та прагнути максимально можливих результатів; запобігати побоюванням помилитися.

Оцінювання досягнень учнів необхідно спрямовувати на формування позитивної їх самооцінки. За сприятливих умов навчання і виховання у дітей починає формуватися адекватна самооцінка, яка стосується їхніх особистісних якостей, досягнень і можливостей. Створюючи такі умови, слід урахувати індивідуальні особливості кожного учня.

Важливо не протиставляти дітей одне одному. Стимулюючим має бути порівняння роботи (відповіді, дії тощо) з тим, як працювала дитина раніше. Доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень учнів. Про складнощі у навчанні необхідно говорити з учнем індивідуально, аби не створювати ситуацію колективної зневаги до дитини.

Водночас доцільно вчити дітей взаємооцінюванню, при цьому формувати вміння коректно висловлювати думку про результат роботи однокласника, давати поради щодо його покращення. Це активізує навчальну роботу, сприяє розвитку критичного мислення, формуванню адекватного ставлення до зауважень, рекомендацій, зміцнює товариську та відчуття значимості кожного в колективі.

Алгоритм діяльності вчителя щодо організації формувального оцінювання.

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей.

Вчитель спільно з учнями розробляє й обговорює цілі уроку.

Ціль має бути вимірною, щоб через оцінювання виміряти на якому рівні вона досягнута.

Створення ефективного зворотнього зв'язку, який має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим та своєчасним.

2. Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання.

Для того щоб учень користувався отриманими знаннями він має їх вміти застосовувати, перетворювати, розширювати, доповнювати, знаходити нові зв'язки і співвідношення тощо. Це забезпечується використанням різноманітних прийомів, форм і методів роботи з навчальним матеріалом.

3. Ознайомлення учнів із критеріями оцінювання.

Обговорення з учнями критеріїв оцінювання робить процес оцінювання прозорим і зрозумілим для всіх суб'єктів освітнього процесу, та сприяє позитивному ставленню до самого процесу. Критерії оцінювання, розроблені для поточного оцінювання мають описувати те, що заявлено в навчальних цілях. Учні слід ознайомити із ними до початку виконання завдання. Чим конкретніше сформульовані критерії оцінювання, тим зрозумілішою для учнів є діяльність щодо успішного виконання завдання.

4. Забезпечення можливості й вміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).

У процесі навчання першокласників важливе значення має становлення елементів рефлексії, спрямованих на спостереження своїх дій та дій однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності, оскільки початкові навички рефлексії як особистісного новоутворення у повному обсязі мають сформуватися тільки наприкінці молодшого шкільного віку.

Слід зазначити, що здатність до персональної (автономної) рефлексії у дітей 6-7 років є достатньо обмеженою, але можливості для її розвитку актуалізуються під час роботи в групі. Умовою розвитку рефлексії в цьому віці є включення дитини у взаємодію з наступним (ретроспективним) відтворенням фактичних актів дій та комунікацій в контексті особистісного та спільного значення. Таким чином закладаються основи для самоспостереження і спостереження, які виводяться на рефлексивний рівень у майбутньому. Спонукають до рефлексії запитання: «Що нового дізнався на уроці?», «Що привернуло твою увагу?», «Що нового у спілкуванні?», «Що тебе найбільше схвилювало (що нового в емоціях)?».

Отже, будучи другим рівнем цілісності рефлексії (на якому дитина відображає, усвідомлює, розуміє), запитання породжують у дітей перший (відображувальний вичленовувальний) рівень цілісності рефлексування - фіксації, а самі запитання для дітей мають значення як насиченість середовища рефлексивними зразками. При цьому треба уникати запитань «Що сподобалось?», «Що не сподобалось?» без попередньої операціоналізації цього узагальнення.

Таким чином, у шестирічному віці рефлексія не може бути автономною, для її розвитку потрібно використовувати форми і процедури групової рефлексії, розподілені між дорослим, групою і дитиною. Доступ до рефлексії (точніше, можливості її розвитку на етапі 1 класу) забезпечують такі чинники як група, учитель, що спрямовують дітей в напрямку порівняння будь-яких дій, досягнень групи аж до можливості порівняння їх зі своїми. Такі порівняння не повинні закріплюватися вчителем в лінійній логіці "добро - зло", оскільки фактично двомірні оцінки є забороненими, тому перспективою порівнянь є оцінки з різних позицій, з різних основ (як мінімум з трьох). У такий же спосіб оцінки відбуваються через позиціонування. Під час навчання у 1 класі дитину орієнтують у другому рівні цілісності рефлексії на рівні феноменологізацій: пам'ятаю, згадую, забув, хвилююсь тощо.

5. Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Формувальне оцінювання дає можливість вчителю відстежити процес поступу учня до навчальних цілей, корегування освітнього процесу на ранніх етапах, а учневі – усвідомлення відповідальності за самоосвіту.

Формувальне оцінювання можна забезпечити використанням мовного портфоліо, основна суть якого полягає в тому, щоб показати все, на що здібні учні. Через твердження «Я знаю», «Я вмію» акцентуються навчальні досягнення учнів, розвивається здатність до самооцінювання, поступово збільшується відповідальність за власне навчання.

Під час іншомовного навчання у 1 класі вчитель повинен розуміти, що на відміну від більш дорослої аудиторії, молодші школярі потребують оцінки не стільки результату, скільки процесу навчання. Кожен учень має власний стиль і темп навчання. Тому важливо усвідомлювати, що оцінювання учня вчителем не повинно стати причиною заниженої самооцінки молодшого школяра, що неминуче позначається на його навчальній мотивації й успішності.

Під час організації навчання взагалі і оцінювання в 1 класі зокрема, важливо створювати для учнів ситуацію успіху. Навіть невеличке досягнення надихає дітей. А вчитель, звичайно, завжди може знайти можливість запропонувати таку ситуацію, дати таке завдання, щоб навіть найслабший учень міг вирізнитися з кращого боку; дуже важливо похвалою відмітити навіть ледь помітне просування уперед: «Добре! Твоя буква А зараз набагато краща».

Діти дуже чутливі до оцінювання їх дорослими. Молодші школярі мають характерну особливість сприймати оцінку за виконання якогось завдання як оцінювання себе, а тому негативну оцінку вони розуміють як вияв негативного ставлення до себе з боку вчителя.

Враховуючи цю вікову особливість, а також важливу роль початкової школи як «стартового майданчика» для того, щоб задати правильну «траєкторію польоту» не тільки у навчальній діяльності, а й в особистісному розвитку, вчителю слід використовувати формувальне оцінювання, яке на етапі 1 класу має включати обов'язкових два компоненти:

- 1) доброзичливе ставлення до учня як до особистості;
- 2) позитивне ставлення до зусиль учня, спрямованих на розв'язання задачі (навіть якщо ці зусилля не дали позитивного результату).

Досвід свідчить, що у роботі з молодшими школярами виправдовує себе система, за якою вони одержують тільки позитивну оцінку. Це дає можливість підтримати слабких учнів, запропонувавши їм легше завдання, тобто оцінюються зусилля кожного, враховуючи індивідуальні здібності.

Інші компоненти формувального оцінювання такі як: конкретний аналіз допущених учнем помилок і труднощів, що постали перед ним та конкретні вказівки про те, як покращити досягнутий результат не є предметом розгляду у 1 класі, але стають актуальними на подальших навчальних етапах у початковій школі.

Завершальне (підсумкове) оцінювання за рік здійснюється з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень учня/учениці.

Надзвичайно важливою складовою формувального оцінювання є форма повідомлення про нього учневі/ учениці та батькам. Це має бути зрозумілий документ, який дає розгорнуте уявлення про те, що відбувалося з дитиною в школі під час навчального року.

Запропонований зразок Свідоцтва досягнень складається з 2 частин: перша - характеристика особистих досягнень учнів, оцінюється активність дитини, самостійна робота на уроці, співпраця з іншими учнями тощо.

Друга частина складається з оцінювання предметних компетентностей.

Для оцінювання пропонується чотирирівнева система: «має значні успіхи», «демонструє помітний прогрес», «досягає результату з допомогою вчителя», «потребує значної уваги і допомоги».

Учителі, які викладають навчальні предмети у початковій школі дають характеристику предметних компетентностей учня за чотирирівневою системою. У 1-2 класах оцінювання має описовий характер як рівня навчання, старанності та соціальної поведінки, так і предметів та навчального процесу в цілому, але не результату.

При заповненні зразку Свідоцтва досягнень пропонуємо відмічати визначення рівня у довільній формі (графічні знаки).

Батькам або особам, що їх замінюють, видають два екземпляри зразків Свідоцтва. Один залишається вдома, інший з підписом та з побажаннями батьків або осіб, що їх замінюють повертається в школу і зберігається в особовій справі.

Проект зразка Свідоцтва успішності за вибором закладу загальної середньої освіти роздруковується у чорно-білому або кольоровому вигляді, у форматі А 4 або у форматі А 5.

